

”Ett skritt foran”

Sluttrapport

Prosjektansvarlige:

Olle Eriksen

Karianne Hjørnevik Nes

Forord

Sluttproduktet for dette prosjektet er materialet som er utviklet til kursene «Ett skritt foran». Kursene er opprinnelig utviklet av Irene Johansson i Sverige, og vi har oversatt og tilpasset kursene til norske forhold. Hele materialet ligger på nett til fri avbenyttelse på www.ettskrittforan.no.

Prosjektet er finansiert av Extrastiftelsen gjennom Hørselshemmedes landsforbund. Det er Statped, avdeling for læringsressurser og teknologiutvikling¹ som har hatt ansvar for gjennomføringen, og flere ulike fagpersoner innenfor avdelingen har bidratt i prosjektet.

Eksterne medarbeidere:

Karianne Hjørnevik Nes har hatt en sentral koordinerende rolle i forhold til det innholdsmessige i materialet. Lisbeth Seeland har jobbet med oversettelse fra svensk til norsk, og Mona Abrahamsen Bjørndal har bidratt med innspilling av tegn til sanger, regler og tekster.

Sammendrag

Språk er en forutsetning for å delta, skape mening og tilegne seg kunnskap. Mange barn opplever utfordringer med språkutvikling av ulike grunner, men erfaringer viser at bruk av tegn kan støtte språkutviklingen og bedre kommunikasjonsmulighetene for mange av disse barna.

Sluttproduktet for dette prosjektet er materialet som er utviklet til kursene «Ett skritt foran». Kursene er opprinnelig utviklet av Irene Johansson i Sverige ("Steget före"), og vi har oversatt og tilpasset kursene til norske forhold. Hele materialet ligger nå på nett til fri avbenyttelse på www.ettskrittforan.no.

Utover den rent språklige oversettelsen er det gjort flere innholdsmessige tilpasninger for norske forhold. Også i forhold til format og distribusjon er svensk og norsk utgave svært forskjellige. Den svenske utgaven består av hefter og PowerPoint presentasjoner (på USB-minne) som selges via Hatten forlag. Den norske utgaven ligger til gratis avbenyttelse på nettet på www.ettskrittforan.no. Der finner man heftene (i form av pdf), PowerPoint-presentasjonene, informasjon om kursene og lenker til annet aktuelt materiell. Dessuten ligger det mye tilleggsmateriell i form av video med sanger, regler og tekster med tegn. Hele 23 kjente barnesanger og 19 regler er tegnsatt med tegn som støtte. Disse videoene ligger på YouTube, og på den måten blir de funnet av mange flere enn de som bruker nettsiden for Ett skritt foran (www.youtube.com/user/ettskrittforan). Det er også utviklet seks bøker med enkle setninger som kursmateriell på trinn 3, og det har blitt arrangert kurs for kursholdere.

Vår intensjon var at prosjektet skulle være et viktig bidrag til å bedre barn med utviklingshemmings muligheter til å kunne kommunisere med andre mennesker. For mange er det først gjennom bruk av tegn at man etter hvert også kan benytte talespråklig kommunikasjon. Kommunikasjon er basis for å kunne delta i samfunnet og få gode læringsvilkår.

¹ Tidligere Utviklingsavdelingen ved Møller-Trøndelag kompetansesenter

1) Bakgrunn for prosjektet/Målsetting

Språk er en forutsetning for å delta, skape mening og tilegne seg kunnskap i samfunnet vårt. Mange barn opplever utfordringer med språkutvikling av ulike grunner, men en fellesnevner er vanskeligheter med forståelse og uttale av talt språk. Noen hører dårlig og oppfatter ikke innholdet i tilstrekkelig grad for å kunne skape mening (hørselshemmede), og andre har begrensninger i hjernen som gjør fortolkningen av det som blir sagt vanskelig (mennesker med utviklingshemming, down syndrom).

Begreps- og språkutvikling starter allerede før ett års alder også hos barn som av forskjellige grunner har et forsinket/annerledes utviklingsløp. Erfaringer viser at bruk av manuelle tegn støtter språkutviklingen og gjør det lettere for barn å kommunisere med familie, andre barn og omsorgspersoner. Å utvikle et språk som gjør det mulig å kommunisere er helt fundamentalt for deltakelse og læring. Barn som ikke utvikler et funksjonelt ekspressivt språk trenger ekstra stimulering allerede fra fødselen av for å få best mulig språkutvikling.

Bruk av tegn har vist seg nyttig i mange ulike sammenhenger og til mange ulike grupper barn:

- Døve barn lærer norsk tegnspråk
- Hørselshemmede barn med og uten cochleaimplantat (CI) bruker norsk med tegnstøtte (NMT)
- Barn med forskjellige former for utviklingshemming bruker NMT som støtte i språk- og begrepsopplæring
- Barn med Down syndrom og miljøene omkring dem bruker NMT i sin språk- og begrepsopplæring
- Barn med ulike andre språkproblemer profiterer på bruk av tegn som støtte i begreps- og språkutvikling.
- Barn med fremmedspråklig bakgrunn vil kunne dra nytte av visuelle tegn i språkutviklingen.

Litteratur basert på forskning beskriver bruk av tegn til ulike brukergrupper. Bruk av tegn som støtte til tale for barn med utviklingshemming er beskrevet i boken "Tegn-til-tale for alle - En vei til talespråket" av Nina Braadland (Gyldendal Akademisk AS 2005).

Gjennom sitt arbeid med utvikling av Karlstadmodellen har professor Irene Johansson vist at innlæring av språk for barn, unge og voksne med språkvansker kan avhjelpes i betydelig grad ved bruk av tegn. Både fordi barna begynner å kommunisere tidligere med tegn enn med tale (når andre barn begynner med tale), og fordi tegn understreker og supplerer kommunikasjon med tale slik at talespråket utvikles tidligere med tegn enn uten tegn. Tegn brukes i Karlstadmodellen også som pedagogisk verktøy for å vise barnet nyanser i språket (tempus, adjektivbøyning, genitiv med mer). Dette er i hovedsak for eldre barnehagebarn og skolebarn.

Barnehage, skole og heim etterspør opplæringsmateriell for å utvikle bruken av tegn som støtte til tale, også kalt norsk med tegnstøtte (NMT) for mennesker som av en eller annen grunn ikke utvikler talespråk på vanlig måte. Gjennom pedagogisk veiledningsarbeid har Statpedvirksomheter, andre hjelpeinstanser og brukerorganisasjoner registrert stor etterspørsel.

Det er gode erfaringer med å benytte tegn og tale til barn generelt i "førspråklig" alder for på den måten å visualisere talespråket og støtte språkforståelsen. For å kompensere funksjonssvikten for barnet er det viktig for omgivelsene å kunne tegn slik at barnet er i et kommuniserende miljø, slik det er for andre barn å høre tale for å utvikle sitt språk. I Norge er det en usystematisk og tilfeldig fordeling av tilbud om kurs i tegn til tale når det gjelder barn med språkvansker og deres nettverk. Noen får tilbud om tegn til tale i spedbarnsalder, mens andre får det når barnet er så gammelt som to år. De færreste får tilrettelagt opplæring i tegn som følger barnets språklige utvikling. En gjennomsnittlig treåring har ca 1000 aktive ord, en fireåring har 2000 aktive ord, en femåring ca 4000 aktive ord og en 6 åring ca 6000 aktive ord. Utfordringene rundt et barn med behov for tegn som supplerende/alternativ kommunikasjon oppstår når barnet trenger en tegnordbeholdning utover dyr på gården, frukt og farger. Barnet og omgivelsene følger talespråkets grammatikk, men trenger "glosene" fra norsk tegnspråk.

Foreldre som har døve barn får tilbud om 40 ukers tegnspråkopplæring gjennom programmet "Se mitt språk" (organisert av Statped). Foreldre som har barn som hører normalt men som av andre grunner profiterer på bruk av tegn får ikke tilbud om kurs, og det finnes også svært lite materiell som er laget til denne gruppen. Disse barna og deres familier har dermed ikke adgang til å tilegne seg tegnkompetanse. For svært mange familier er dette en fortvilt situasjon. Dette kan være barn med Down syndrom, autister, andre typer syndrom og ervervet hjerneskade. Det kan dreie seg om en gruppe barn på ca 1000 barn under 7 år i Norge i dag.

I Sverige har Karlstadmodellen (Irene Johansson) och Hatten Förlag (Anneli Tisell) utviklet et 5 trinns kurstilbud i tegn som følger barnets språklige utvikling. Kurspakken heter "Steget före". Utgangspunktet er at omgivelsene til barnet bør fungere som gode rollemodeller og være "Ett skritt foran" i sin tegnbruk til barnet. Ofte erfarer man det motsatte, barnet er 4 år og trenger synonymer, preposisjoner og adverb, mens omgivelsene til barnet tegner babytegn og slik representerer en barriere for videre språkutvikling snarere en[n] hjelp.

Vi mener det er viktig at dette materialet nå oversettes og tilpasses til norsk. Materialet med tegn, pedagogisk materiale og forklaringer kan da brukes til egenlæring og som kursopplegg.

Om "Steget före":

Målet för kursen är att skapa en utvecklande teckenmiljö i vardagen.

Steget före er et femtrinnskurs hvor hvert kurs omfatter totalt 25 timmar, fördelade på 7 sammankomster. Antalet sammankomster kan givetvis ändras i samförstånd mellan deltagarna.

Varje kursmöte har olika teman men mötesstrukturen är likadan vid varje mötestillfälle. Varje möte har tre delar:

- *Teori, där avsikten är att förmedla insikt om hur vi vanligtvis kommunicerar med barn på denna utvecklingsnivå – ordförråd, grammatik och pragmatik.*
- *Kartläggning och strategier, där avsikten är att lära sig att utgå från det enskilda barnets situation, intressen och behov. Kartläggningens resultat anger vilka ord, fraser och satser som är viktiga för det enskilda barnet.*

Sluttrapport "Ett skritt foran" - Prosjektnummer 2010/3/0105

Statped 05.02.2014

- *Övningar, där avsikten är att lära sig teckna OCH avläsa de ord, fraser och satser som är resultatet av kartläggningen. Barnets egna ramsor, sånger och böcker används.*

Tegnkurset "Ett skritt foran" består av kurshefter og DVD-video. Materiellet skal kunne kjøpes fra Statpeds nettbutikk, og i tillegg være gratis tilgjengelig for nedlastning www.statped.no/nettbutikk.

Tegnkurset "Ett skritt foran" er utviklet i Sverige ("Steget före"). Utviklingsjobben med det norske materialet er å oversette materialet til norsk og omarbeide med norske tegn. Tegnene skal være tilgjengelige i form av strektegninger, bilder og video. Ikke minst er video viktig gitt at folk uten avansert tegnkompetanse skal kunne utvikle sin tegnkompetanse i takt med barnets behov.

De fire trinnene er:

Steget føre 1: babytalk,

Steget føre 2: primitiv grammatikk (opptil 1000 ord og to-ords setninger)

Steget føre 3: enkel grammatikk (2000 ord, enkle setninger, kategorisering, språkbruk)

Steget føre 4: Utbygd grammatikk (3-4000 ord)

Generelt vil en slik ressurs kunne benyttes på forskjellige måter for alle som har kontakt med brukeren – lærere, besteforeldre, annen familie, skolekamerater, naboer osv.

Det er et mål at prosjektet skal sette barnets nærmeste, samt barnehage og skole i stand til selv å lære og å bruke tegn til barnets beste.

Gjennom nettverket som står bak prosjektet er det et mål at kompetansen knyttet til norsk med tegnstøtte i dag blir mer samlet og effektivt.

Tegnbanken vil bli en læremiddelressurs som kan brukes fleksibelt, ikke bare for å lære språk, men også gjøre det lettere for skole og heim å tilrettelegge lærestoffet knyttet til kompetansemålene i kunnskapsløftet.

Det overgripende målet med tegnkurset "Ett skritt foran" er å legge til rette for en så tidlig som mulig innsats for best mulig kommunikasjon og språkutvikling for barna som trenger dette.

Fra Irene Johanssons sider:

Det överordnade målet med Steget-före kursen är att skapa utvecklande teckenmiljöer kring de barn, ungdomar och vuxna som behöver tecken som stöd i sin dagliga kommunikation och som pedagogiskt redskap i sin språkträning. De vuxna som finns i barnens dagliga omgivning ska inspireras till att bli goda modeller som laddar verkligheten på ett sådant sätt att det blir intressant för både barnet, den unge eller den vuxne och för dem själva att teckna mer och mer. De goda modellerna "coachar" också till fortsatt språklig utveckling genom att i sitt eget tecknande tydliggöra nästa utvecklingssteg i språkutvecklingen, uppmuntra, stödja och uppvisa ett respektfullt bemötande i den dagliga kommunikationen.

2) Prosjektgjennomføring/Metode

Et nettverk bestående av fagpersoner fra Hørselshemmedes landsforening (HLF)- Statlig spesialpedagogisk støttesystem - Statped (Møller kompetansesenter og Nordnorsk kompetansesenter), og foreldrerepresentanter fra Norsk nettverk for Down syndrom utarbeidet prosjektsøknaden. Det er første gang miljøene Hørselshemmedes landsforbund og Norsk Nettverk for Down syndrom samarbeider på denne måten for å skape et felles produkt på norsk med tegnstøtte som er tilgjengelig for alle.

Statped, avdeling for læringsressurser og teknologiutvikling² har hatt hovedansvar for gjennomføring av prosjektet, og flere ulike fagpersoner innenfor avdelingen har bidratt i prosjektet.

Statped har arbeidet tett med flere eksterne medarbeidere:

Karianne Hjørnevik Nes har hatt en sentral koordinerende rolle i forhold til det innholdsmessige i materialet. Lisbeth Seeland har jobbet med oversettelse fra svensk til norsk, og Mona Abrahamsen Bjørndal har bidratt med innspilling av tegn til sanger, regler og tekster.

Referansegruppen har hatt flere telefonmøter og to fysiske møter. Referansegruppen har bestått av Irene Johansson (rettighetshaver), Monica Ingmarson (Statped og veileder Karlstadmodellen), Aud Karin Stangvik (Statped), Ingrid Myklebust (forelder), og Karianne Hjørnevik Nes(NNDS).

Utgangspunktet har vært et ferdigutviklet materiell fra Sverige, utarbeidet av Irene Johansson. Utover den rent språklige oversettelsen er det gjort flere innholdsmessige tilpasninger for norske forhold. Også i forhold til format og distribusjon er svensk og norsk utgave svært forskjellige. Den svenske utgaven består av hefter og PowerPoint presentasjoner (på USB-minne) som selges via Hatten forlag. Den norske utgaven ligger til gratis avbenyttelse på nettet på www.ettskrittforan.no. Der finner man heftene (i form av pdf), PowerPoint-presentasjonene, informasjon om kursene og lenker til annet aktuelt materiell. Dessuten ligger det mye tilleggsmateriell i form av video med sanger, regler og tekster med tegn. Hele 23 kjente barnesanger og 19 regler er tegnsatt med tegn som støtte. Dette gir barna som trenger tegn som støtte tilgang til den barnekulturen alle norske barn får inn i barndommen. Disse videoene ligger for øvrig på YouTube, og på den måten blir de funnet av mange flere enn de som bruker nettsiden for Ett skritt foran. Det er 300 abonnenter på denne YouTube-kanalen (<http://www.youtube.com/user/ettskrittforan>), og én av videoene har allerede over 50.000 avspillinger.

Det er også utviklet seks bøker med enkle setninger som kursmateriell på trinn 3. Disse bøkene er tegnsatt på video med enkel bilder i bakgrunnen, og er således de første bøkene som er tegnsatt med tegn som støtte på video i Norge.

I tillegg til at alt materialet ligger fritt tilgjengelig på nettet, kan de som ønsker det bestille kursheftene og DVD med videoene fra nettbutikken www.statped.no/nettbutikk.

² Tidligere Utviklingsavdelingen ved Møller-Trøndelag kompetansesenter

ETT SKRITT *foran*

TRINN 1

TRINN 2

TRINN 3

TRINN 4

OM ETT SKRITT FORAN

OM TEGN

HOVEDSIDE

Ett skritt foran - ET TEGN- OG SPRÅKKURS

Ett skritt foran består av fem kurstrinn. Det overordnede målet med kursrekken er å skape et utviklende tegnmiljø rundt barn (eller unge og voksne) som trenger tegn som støtte i den daglige kommunikasjonen. Målgruppen er barn og unge som bruker tegn som Alternativ og Supplerende Kommunikasjon (ASK). Målet er å inspirere personer i barnets daglige omgivelser til å bli gode modeller slik at det blir mer og mer interessant for barnet og dem selv å bruke tegn.

De gode modellene veileder barnet til fortsatt språklig utvikling ved at de med sin egen tegnbruk tydeliggjør neste utviklingstrinn i barnets språkutvikling. Det er i kommunikasjon med en mer kompetent tegn- og språkbruker at barnet tilegner seg tegn – og utvikler språket. Det er i gapet mellom hva barnet kan og hva det kan klare med litt hjelp fra den «kompetente andre» at barnet lærer.

Ett skritt foran tar utgangspunkt i barns naturlige språkutvikling, og legger til rette for at tegn kan støtte barnets talespråklig utvikling til et språknivå som tilsvarer en gjennomsnittlig fem – seksåring. Det betyr at trinn 1 viser vei til de første ordene, trinn 2 viser vei til de første enkle setningene, trinn 3 viser vei til mer avanserte setninger og språkbruk, og trinn 4 viser vei til et språknivå som tilsvarer språknivået til en gjennomsnittlig 4-5 åring.

RESSURSER

TEGNSANG

TEGNREGLER

TEGNTEKSTER

ANDRE RESSURSER

EKSTERNE RESSURSER

NORSK TEGNORDBOK

TEGN TIL TALE

2-TUSEN.NO

MINETEGN.NO

ER HER

3) Resultater og resultatvurdering

Vår intensjon var at prosjektet skulle være et viktig bidrag til å bedre barn med utviklingshemmings muligheter til å kunne kommunisere med andre mennesker. For mange er det først gjennom bruk av tegn at man etter hvert også kan benytte talespråklig kommunikasjon. Kommunikasjon er basis for å kunne delta i samfunnet og få gode læringsvilkår.

Tegnkurset "Ett skritt foran" vil kunne være revolusjonerende både med hensyn til å ta barnets språkbehov på alvor og med hensyn til pedagogisk opplæring i tegn til barnets omgivelser. Allerede melder fagfolk og foreldre at trinn 3 og 4 har bidratt til å utvikle barnets språk i større grad enn om man bare hadde hatt kurs som tilbyr ordinnlæring på toårsstadiet. I barnehagene der kurset har vært avholdt melder ansatte om en større forståelse både om tegn som støtte til språkutvikling og om barns språkutvikling generelt. Kursholdere rapporterer om utsagn som: åh, men dette er jo nyttig for alle barna! Eller: Dette har også de minoritetsspråklige barna nytte av.

At materialet er gratis tilgjengelig på nettet sikrer tilgjengelighet for alle.

Det gjenstår å se om alle disse intensjonene innfris, men materialet foreligger nå på norsk, og mer omfattende og lettere tilgjengelig enn den svenske originalutgaven. Tegnsangene, tegnreglene og tegnbøkene som ligger på YouTube har bidratt til å utvikle barnekulturen for barn som trenger tegn som støtte. Fra nesten ingenting til et ganske godt utvalg både av tegn og regler. Foreldre som ikke har tenkt at bøker med flere setninger er aktuelt for barna, har blitt overrasket over at barna ligger på stellet og tegner hele setninger helt etter boken. Slik sett har prosjektet også bidratt til å synliggjøre kompetansen disse barna har- tross sine språkvansker.

En viktig bieffekt av prosjektet kan være at vi kan skape større interesse for bruk av tegn for en mye større brukergruppe. Jfr. at vi allerede har oppnådd over 50.000 avspillinger av én av tegnvideoene på YouTube. Tilsammen har videoene over 300 000 avspillinger. Det vitner om et stort behov for materiell som dette, og at vi har nådd ut til et stort publikum.

Som en kuriositet kan nevnes at vi også ble kontaktet av nettstedet «Mama Lisa's World – International Music and culture» som ønsket å lenke opp vår versjon av Mikkel rev på sitt nettsted <http://mamalisa.com/?t=es&p=3883&c=52>.

Nettstedet Ettskrittforan.no har også for mange blitt en portal inn til ulike ressurser for tegn som støtte- slik som www.tegnordbok.no, www.tegnbanken.no, www.minetegn.no og www.2-tusen.no. Vi får gode tilbakemeldinger på at alt materiell om tegn som støtte ligger på ressursidene.

ettskrittforan Abonner 298

🏠 **Videoer** Diskusjon Info 🔍

Opplasteringer ▼ Mest populære ▼

 <p>Hjulene på bussen - med tegn til tale sett 51 345 ganger For 1 år siden</p>	 <p>Tommelfinger, tommelfinger hvor er du? - med tegn til tale sett 45 282 ganger For 1 år siden</p>	 <p>Tornerose var et vakkert barn - med tegn til tale sett 26 105 ganger For 1 år siden</p>
 <p>Ro, ro til fiskeskjær - med tegn til tale sett 24 280 ganger For 2 år siden</p>	 <p>En elefant kom masjerende - med tegn til tale sett 21 404 ganger For 1 år siden</p>	 <p>Det satt to katter på et bord - med tegn til tale sett 21 033 ganger For 1 år siden</p>

4) Oppsummering/Konklusjon/Videre planer

Materiellet er nå gratis lett tilgjengelig for alle, og dette var hovedhensikten med prosjektet. I tillegg har både barn med språkvansker og andre barn fått videoer med kjente barnesanger, regler og barnebøker tilgjengelig på YouTube.

Det har også skjedd en viktig utvikling i fagmiljøet for tegn som støtte gjennom utviklingen av kurskonseptet på norsk. Tegn som støtte har nå en bredere og tydeligere plattform faglig sett i Norge. Det har blitt arrangert kurs for kursholdere i Norge de siste årene, og dette fortsetter slik at vi får kompetente kursholdere som kan arrangere Ett skritt foran kursene og gjøre bruk av materiellet som er utviklet. Statped arrangerte kursholderkurs i 2013, og vil arrangere nye kurs våren 2014 for å følge opp prosjektet.

I løpet av prosjektperioden har tegn som ASK blitt en rettighet for barn med språkvansker i opplæringsloven §2.16. Det pågår et arbeid for å kunne tilby foreldreopplæring for barn som trenger tegn som ASK. Brukerne jobber for at Statped ser potensialet i Ett skritt foran som et slikt foreldreopplæringstilbud.

Nettsidene kommer også til å bli vedlikeholdt av Statped, og der vil man også kunne finne oversikt over godkjente kursholdere.

Vi er også åpne for samarbeid med andre aktører for å få best mulig distribusjon og kjennskap til materiellet. Disse aktørene vil også kunne tilby kurs på basis av materiellet som er utviklet og ligger tilgjengelig.